

IX. POSLEDNÍ DNY MALAGY

V polovině ledna 1937 zahájila druhá divize povstalecké armády, které velel generál Queipo de Llano a byla posílena o přibližně 50 000 italských pěšáků, rozhodující ofenzivu proti Malaze.

Právě jsem dokončil svou první knihu o španělské občanské válce. Vyšla v polovině ledna v Paříži a připravovalo se anglické vydání.

Dne 15. ledna jsem odjel vlakem z Paříže do Toulouse a odtud odletěl do Barcelony. V Barceloně jsem zůstal jen jeden den. Město působilo poněkud depresivním dojmem. Chyběl chléb, mléko i maso a před obchody stály dlouhé fronty. Anarchisté obviňovali z nedostatku potravin katalánskou vládu a vedli proti ní intenzivní politickou agitáční kampaň; okna tramvají byla oblepena letáky. Trockistická strana POUM byla ve své agitaci ještě ostřejší. Napětí ve městě začínalo být nebezpečné. Byl jsem rád, že o Barceloně nemusím nic psát. S Williamem Forrestem z *News Chronicle* jsem odjel ve čtyři hodiny vlakem do Valencie. On pokračoval do Madridu, já do Malagy.

Vlak do Valencie byl přeplněný. V kupé sedělo asi tak čtyřikrát víc lidí, než byla běžná kapacita, většina z nich

milicionáři, kteří seděli, leželi nebo stáli, jak kdo mohl. Jeden laskavý železničář nás posadil do první třídy a dveře zamkl zvenčí, aby nás nikdo nerušil. Vlak se sotva rozjel, když do dveří našeho kupé začali z chodby bušit čtyři anarchističtí milicionáři. Pokusili jsme se otevřít, ale nešlo to; byli jsme jako zvířata v kleci. Strážný s klíčem nebyl k nalezení. Kvůli hluku vlaku jsme přes zamčené dveře nerozuměli a milicionáři si začínali myslet, že to na ně celé hrajeme. Forrest a já jsme se nedokázali ubránit smíchu, což je ještě víc rozzuřilo, a situace se s každou minutou zhoršovala. Před skleněnými dveřmi se shromáždila polovina vlaku a hleděla na dva očividně fašistické agenty. Nakonec strážný přece jen přišel, odemkl dveře a vysvětlil situaci, načež následovaly dokonalé orgie bratříčkování, žranice, hrozný humbuk, křik a zpěv.

Za úsvitu už měl vlak šest hodin zpoždění. Jel tak pomalu, že milicionáři seskakovali ze stupaček, trhali ze stromů na náspu pomeranče a za potlesku cestujících znovu nastupovali. Tato forma zábavy pokračovala až do oběda. Nikdo se nezabil; jen jeden muž si při seskoku vyvrtnul kotník a zůstal sedět na náspu, pokud jde o občanskou válku očividně vyřazen z boje.

Valencie se v zářivém lednovém slunci rovněž bavila s jedním okem plačícím a druhým usměvavým. Panoval nedostatek papíru; některé noviny měly pouhé čtyři strany, tři plné zpráv o občanské válce, čtvrté fotbalové ligy, býčích zápasů, divadelních a filmových notickek. Dva dny před naším příjezdem byl vydán dekret nařizující „vzhledem k závažnosti situace“ uzavření slavných valencijských kabaretů v devět hodin večer. Všechny samozřejmě zůstaly otevřené do jedné hodiny ráno, až na jednu výjimku, která přesně

dodržela literu zákona. Později bylo odhaleno, že majitel podporoval povstalce, a jeho kabaret byl uzavřen.

Na telefon do Londýna se často muselo čekat pět šest hodin. Občas, když mě toto večerní čekání přestalo bavit, jsem si přes ulici zaskočil do kabaretu. V lóžích tam tiše seděli více či méně hezcí kabaretní umělci se svými matkami, tetami, bratry a sestrami. Když přišli na řadu, téměř nazí něco zatančili nebo zazpívali, s větší či menší mírou talentu, a pak se zase vrátili, posadili se do lóží ke svým matkám a tetám a popíjeli limonádu. Kdyby se do jejich čtvrti vydal obyčejný člověk, vážně věřím, že by byl okamžitě zatčen jako fašista. Na stěnách visely nápisy: „Občané, chovejte se v této vážné chvíli zdrženlivě. Ať se každý baví, jak chce, ale zdržte se frivolity atd.“

V říjnu, kdy jsem byl ve Valencii naposledy, na každém druhém nároží někdo tančil nahý. Teď už ale byly podprsenky i kalhotky povinné.

Mimochodem, to telefonování mělo své kouzlo. Když chtěl někdo uskutečnit hovor, musel nejprve cenzorovi poslat kopii zprávy, kterou chtěl po telefonu nadiktovat, a když člověk telefonoval z hotelu, seděl cenzor ve své kanceláři, text zprávy měl před sebou a poslouchal. Cenzura byla přísná, ale samotní cenzoři byli docela milí kolegové, s nimiž se všichni znali osobně. Pokud se někdo, byť jen o vlásek, odchýlil od textu, zařvali do telefonu: „Hej, Arturo, tohle v rukopisu není!“ „Cože – cože?“ křičel zoufalý stenograf v Londýně. „S vámi to nemá nic společného,“ cenzor na to. „Mluví s Arturem.“

V neděli 24. února se na náměstí Plaza del Toro měly konat velké býčí zápasy – „na počest ruského velvyslance, který přislíbil osobní účast“, hlásily noviny. Výtěžek měl být předán do Ruska na výstavbu nového „Komsomolu“; „Komsomol“

byl ruský nákladní parník, který byl potopen povstalci, když do Valencie vezl proviant. V neděli však přšelo a v rádiu hlásili, že býčí zápasy musely být bohužel odvolány.

Pár dní předtím ale bylo krásně a jeden německý spisovatel v emigraci nás vzal svým autem na projížďku podél pobřeží. Byli jsme čtyři; německý spisovatel, řidič, Forrest a já. Spisovatel, říkejme mu třeba Alberto (všichni jsme si na konci jména přidávali gratis písmeno „o“), byl politickým komisařem u N-té roty Interbrigády. Byl ve Valencii na dovolené z fronty; v uniformě vypadal skvěle. Rozvalili jsme se na pláži, mžourali do slunce a shodli se, že s azurovým mořem před sebou a modrou oblohou nad námi se válka jeví jako velmi nelogická záležitost, a užívali jsme si podobných honosně pompézních představ. Když jsme se vrátili k autu, našli jsme v něm sedět čtyři cizí muže, kteří se ho zoufale snažili nastartovat, zatímco náš řidič, čtrnáctiletý španělský chlapec, stál vedle a po tvářích se mu doslova koulely slzy.

Jeden z mužů požádal Alberta o klíč a prohlásil, že se auto zabavuje. Svou pravomoc odvozoval od jakési Kontrolní komise FAI (*Iberské anarchistické federace*) a kusu papíru, na kterém stálo „Konec zneužívání státních automobilů pro soukromé potěšení“. Jeho tři kolegové byli rovněž anarchisté. Všichni měli obrovské revolvery, jaké člověk vídal pouze v předválečných němých filmech z divokého západu. Měl jsem podezření, že jsou nabitě střelným prachem a olověnými kulkami.

Alberto jim rovněž ukázal své osobní doklady se svou fotografií coby politického komisaře N-té roty a proti zabavení svého vozu protestoval.

Na místě se shromáždil menší dav mužů, žen a dětí v plavkách nebo uniformách a s přátelským zaujetím sledovali, co se bude dít.

Anarchista prohlásil, že o komisaři, který navzdory občanské válce a nedostatku benzínu používá auto jen tak z plezíru k projíždkám na pláž, nemá valného mínění a že se auto zabavuje.

Alberto odtušil, že voják trochu toho odpočinku potřebuje, když je na dovolené, a ať anarchisté laskavě z jeho auta vystoupí, jinak že je vyžene násilím.

Malý řidič, vyděšený k smrti, tam stál a posmrkával slzy, které mu stékaly po tvářích.

Náčelník anarchistů se mezitím snažil nastartovat auto. Odkudsi z útrob týraného motoru se ozvalo zasténání. Tento zvuk přivodil Albertovi záchvat vzteku. V záchvatu poetické zuřivosti drapl anarchistu za rukáv a začal na něj německy rvát: „*Rraus! Rraus! Rraus!*“

Na anarchisty to udělalo mimořádný dojem. Albertův vztek byl pro ně zjevně důkazem jeho čistého svědomí a dobrých úmyslů. Usmáli se a vyškrábali se z auta. „Příště tě ale stejně zastřelíme,“ zahlásil jeden z nich a přátelsky Alberta poplácal po zádech revolverem.

Nastoupili jsme do auta, řidič se vysmrkal, nastartoval a za nadšeného jásotu diváků jsme se vydali zpět do Valencie.

Den předtím, než jsem odjel do Malagy, jsem se na pozvání generála Julia zúčastnil v přímořském městečku nedaleko Valencie přehlídky jednotek X.

Generál Julio býval po rozpadu impéria v roce 1918 Juliem Deutschem, ministrem války Rakouské republiky. Jeho pobočníkem je hrabě Reventlow, synovec nacistického člena Říšského sněmu a stejně jako Deutsch člen sociálně demokratické strany. Když byla v roce 1918 v Rakousku založena republika a Julius Deutsch byl jmenován ministrem války,

jeho prvním činem bylo propuštění všech reakčních důstojníků staré armády, tedy přesně to, co Španělská republika v roce 1931 neudělala. Deutsch byl jedním z mála lidí evropské levice, kteří něco věděli o strategii a vojenských záležitostech. V té době bylo něco takového v levicových kruzích považováno za projev nevkusu. V těchto poválečných letech byla evropská levice ultrapacifistická, zejména v poražených zemích. Žila v ráji naivních bláznů – Locarna, Společnosti národů a kolektivní bezpečnosti. Nechutnosti, jako je zbrojení a uzurpování moci, nechávali na reakcionářích, kteří se provinili velmi špatným vkusem a moci se skutečně chopili: Hitler, Mussolini, Dollfuss.

Deutsch byl výjimkou. Když se situace v Rakousku stala hroznou, zorganizoval rakouský dělnický obranný sbor, slavný Ochraný svaz – *Schutzbund*. *Schutzbund* byl Dolfussem zlikvidován v únoru 1934. Deutsch však byl a nadále zůstával nejoblíbenější postavou rakouské levice, řadovými vojáky milován a respektován jako málokterý socialistický vůdce poválečné éry.

Podle evropských představ byla tato vojenská přehlídka ubohou, téměř komickou záležitostí; podle těch španělských však šlo o zázrak disciplíny a chytrosti. Cvičení probíhalo s násadami od smetáků, protože divize měla pro 900 mužů pouze 140 pušek. Rota kulometčích provedla rozborku a sborku kulometu. Generál Deutsch vytáhl stopky: Trvalo jim to devadesát vteřin, což je opravdu velmi zlé. Velitel roty na něj zíral jak smyslů zbavený. „Na co tak zíráte?“ zeptal se generál Julio. „Neměl jsem tušení, že to měříte stopkami,“ prohlásil velitel roty, „Myslel jsem, že se používají jenom při sportu, ale je to super nápad.“ „Koupím vám stopky,“ odtušil generál. „To je v pořádku,“ prohlásil velitel roty. „Fašisté jsou bez šance.“

Všichni byli z *nuestro* generála, který měl bílé bavlněné rukavice, neuměl španělsky a měl ty nejužasnější a nejbázlivější nápady, naprosto u vytržení. Vynalezl například jakousi sponu pro připevnění rýče k batohu. Slyšel už někdo něco podobného? Bylo to úplně jako být v opravdické armádě.

Pro tyto improvizované jednotky Španělské republiky nebylo nic lichotivějšího, než prohlásit, že jsou téměř jako skutečná armáda.

V prvních dnech občanské války se povídala spousta vtipů. Například anarchisté ze slavné kolony Durutti si odmítli vzít na frontu zákopové rýče a prohlašovali s dvojitou hrdoostí Katalánců a anarchistů: „Jdeme na frontu bojovat a zemřít, ne pracovat.“

První kolona Durutti si až po čtyřiaadvaceti hodinové cestě železnicí na aragonskou frontu uvědomila, že si zapomněli vzít proviant a kuchyňské vybavení, respektive je vůbec nenapadlo, že se za války někdo musí postarat o jídlo.

Svět byl vítězným tažením povstalců v Badajozu, Toledu, Talaveri i přímo v Madridu překvapen. Každý, kdo měl aspoň minimální znalost situace, byl překvapen, že republika první útok armády vůbec přežila.

Cestou domů jsem přemýšlel, proč si generál nesundal svůj těžký vojenský kabát, ačkoli na slunci bylo přílišné vedro a po tváři mu stékal pot. Důvod jsem zjistil až po návratu do hotelu. Kabát, vojenskou čepici a bílé bavlněné rukavice sice měl, ale neměl ještě uniformu.

Dne 25. ledna začaly být zprávy z jižní fronty alarmující. Povstalci obsadili Marbellu na cestě do Gibraltaru a Alhamu na cestě do Granady – dvě klíčová místa. Zdálo se, že pád Malaze hrozí každým dnem.

V úterý 26. ledna jsem odjel autem z Valencie na jih, spolu s norskou novinářkou paní G. G., polským novinářem panem W. a řidičem štábu španělského ministerstva zahraničních věcí.

V noci z 27. ledna jsme projeli Alicante a 28. jsme se dostali na jih do Almerie. Tady můj deník posledních dnů Malagy začíná.

Poznámky, původně sestávající z asi dvaceti strojopisných stránek, byly zabaveny při mém zatčení v Malaze; ale ve věznici v Seville jsem, díky tomu, že jsem měl vše v čerstvé paměti, dokázal druhou verzi co nejpřesněji zrekonstruovat a propašovat.

Tyto poznámky o agonii města odsouzeného k zániku a o podivném chování lidí, kteří v něm žili a zemřeli, ponechávám nezměněné.

Čtvrtek 10. ledna, Almería

Vstal jsem, stále ještě v depresi ze včerejší debaty s K.S.T. (dobrovolný důstojník interbrigády) v Murcii. Řekl, že během útoku italských tanků na frontu u Prada bylo v zákopu zmasakrováno 42 německých republikánských dobrovolníků (někteří z nich byli našimi společnými přáteli), protože nedostali včas příkaz k ústupu. Zbytečný a nesmyslný holocaust. Všude panuje byrokracie a nedbalost.

10.00 Mluvil jsem s Campbellem, britským konzulem v Almerii; podle španělského zvyku sáhodlouhé žvanění o ničem, aniž by mi nabídnul místo k sezení. Přesto to bylo milé a užitečné. Říká, že Malaga bude hrozná řežba. Město věřilo, že se dokáže bránit do posledního muže; říká, že všichni zahraniční konzulové Malagu opustili kvůli neustálému leteckému a námořnímu bombardování. Ale britské válečné lodě jsou stále v přístavu – takže

pokud budeme odříznuti, existuje stále ještě nějaká naděje na útěk.

Konverzace nás rozveselila. Tihle britští konzulové v opuštěných španělských městech jsou jako pilíře při apokalyptické potopě: suché a pevné.

V poledne jsem pokračoval směrem k Malaze. Cesta se neustále zhoršuje. Na několika místech je zaplavená přívaly vody z hor. Zajímalo by mě, jak tudy projedou nákladní vozy s jednotkami a municí. Ve skutečnosti samozřejmě neprojedou; jediná spojnice mezi Malagou a republikánským Španělskem je úplně prázdná. Je už prázdná i Malaga? Ani my však žádné uprchlíky nepotkáváme. Moc divné.

Motril, 15.00 Špinavá malá rybářská vesnice. Nikdo neví, kde je velitelství. Nakonec ho najdeme v městské škole.

Následuje hledání velitele. Ve čtrnáct hodin ho nacházíme. Je to vyčerpaně vypadající mladík s pětidenním vousem, bývalý poštovní a člen Prietovy pravicové socialistické strany.

Na naše otázky týkající se nepřítomnosti vojáků a zásob zbraní na silnici odpovídá pokrčením ramen. Říká: „Před třemi dny přijelo do Almerie dvacet nákladních vozidel s municí. O převzetí zásilky do Malagy požádali místní syndikát, protože se museli vrátit.“

Jenže syndikát z Almerie to odmítl, protože své nákladní vozy potřebuje pro zásobování potravinami, a trval na tom, aby zásilku do Malagy odvezly valencijské nákladáky. Jenže dvacet nákladáků se vrátilo do Valencie a nezbytně nutná munice tak zůstala někde v Almerii a Malaga je bez munice. Povstalcům už zbývá jenom vstoupit do města. Možná se s nimi setkáte, až tam dorazíte.“

G. G. si dělá poznámky, ale o pět minut později je zase roztrhá. Jako válečný zpravodaj nemůžete takové věci domů telegrafovat.